

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN'İN ANADOLU SELÇUKLULARI İLE OLAN MÜNASEBETLERİ

Yrd. Doç. Dr. Kazım PAYDAŞ*

Özet

Mevlânâ Celâleddin başta Selçuklu sultanları ve hanedanın diğer mensupları olmak üzere zamanın Selçuklu yöneticileriyle çok yakın münasebetlerde bulunmuştur. Hatta bunlardan bazılarının ona mürit olduğu da bilinmektedir. Bu münasebetler sayesinde de zamanın hükümdar ve emirleri, Mevlânâ'nın sohbetlerinde bulunarak onun düşüncelerinden büyük oranda etkilenmişlerdir. Bu iyi münasebetler neticesinde, Mevlânâ'ya Selçuklu teb'asına mensup bazı şahıslar baş vurarak sorunlarına çözüm bulmasını istemişlerdir. Bu tür taleplere cevap olarak Mevlânâ'nın da çeşitli girişimlerde bulunduğu ve bu şekilde onlara yardımcı olduğu görülmüştür. Bunların yanında o gayri Müslimler ile de iyi ilişkiler de bulunmuştur. Onun bütün bu çabaları sonucunda Mevlânâ ve Mevlevîlik Türk kültür ve sanatında asırlarca süren büyük etkilere sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Mevlânâ, Alâeddin Keykubâd, İzeddin Keykâvus.

THE RELATIONS OF MAWLANA DJALAL AL-DİN WİTH THE SELJUKS OF ANATOLIA

Summary

Mawlana Djalal al-Din made many contacts with the rulers of the Seljuks, mainly the Seljuk Sultans and the other members of the dynasty. Furthermore, It is known that the some of them were disciple of him. By means of these relations, sovereigns and the emirs of that period were influenced to a great degree by his thought by means of participating in his conversations. Thanks to these good contacts some of the persons who belonged to Seljuk citizens applied and wanted him to find solutions to their problems. It was seen that Mawlana attempted as replay to those demands and in this way he helped them. Moreover, he also established good relations with those non-Muslims. As a result of his efforts, Mawlana and the Mawlawi teaching and the practises have made good effects on the Turkish art and culture for centuries.

Key Words: Seljukid, Mawlana, Ala al-Din Kaykubad, Izz al-Din Kaykawus.

Giriş

Mevlânâ-yı buzurg (Büyük Mevlânâ) diye ünlü, Sultânü'l-ulemâ lakaplı, Hüseyin-i Belhî'nin oğlu Bahâeddîn Veled babadan babaya Belh halkındandı. Bütün ataları o diyarın büyük sufilerinden ve önde gelenlerindendi. Sultan Muhammed Hârezmşâh'ın (ö. 617/1220) zamanında Belh'de yaşıyordu. Bir sebeple¹ Sultan'dan ve Belh halkından incindiği ve bu sebeple Belh'ten Hicaz yolculuğu niyetiyle çıktığı

*Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹Mesnevî Mukaddimesi'nde Bahâeddîn Veled'in annesinin Hârezm Padişahının kızı ve adının Melike Hatun olduğu yazıyor. Bunun yanında Bahâeddîn'in kerametlerinin ününün her yere yayıldığı, Fahr-i Râzî ile Reşîd-i Kabâî ve diğerlerinin onun hakkında sözler söyledikleri ve padişahın gönlünü ona karşı kıskırtıkları vurgulanmaktadır. Ayrıca 605/1208-1209 tarihinde Bahâeddîn Veled'in minberde daima Fahr-i Râzî'ye ve Muhammed Hârezmşâh'a bidatçı diye hitap ettiği de söylenmiştir. Bunların yanında alimlerin, " Bahâeddîn Veled halıkın tamamını kendine inandırmış, bize ve size bir değer vermiyor" diyerek

söylenmektedir¹. Diğer bir görüşe göre ise 615/1218'de Moğolların yavaş yavaş Belh'e yönelmeleri ile birlikte Bahâeddîn Veled ailesiyle ve birçok müridi ile beraber Mekke'ye hacca gitmek üzere Belh'ten ayrıldı. Belh ise 617/1218'de Moğollar tarafından ele geçirildi ve yakılıp yıkıldı. Bahâeddîn Veled hac dönüşü bir müddet Suriyede kaldıktan sonra Karaman'a hareket etti². Larende (Karaman)şehrinde birkaç yıl ikamet etti. Câmî Nefehâtü'l-üns'de Bahâeddîn Veled'in yedi yıl Larende şehrinde kaldığını söylemektedir³. Bahâeddîn Veled burada iken Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykûbad tarafından mükerrer ve hararetle başkenti Konyaya gelmesi için davet edildi⁴. Selçuklu hükümdarının bu çabaları neticesinde nihayet 627/1228 yılında Konya'ya yerleşti⁵. Bahâeddîn Konya'ya geldiğinde yaşlı, genç, kadın, erkek şehir halkı ona yöneldi. Birkaç gün bu şekilde geçince küçük, büyük bütün halk onun sevenleri oldu. Bundan sonrada Sultan Alâeddin, beyler ve büyüklerle onun ziyaretine geldi. Samimiyetle onun müridi oldu, vaazına hayran kaldı. Özel ve yakın adamlarına daima Mevlânâ'yı övüyor ve "O, hakikaten Allah'ın velisidir" diyordu. Bahâeddîn Konya'da zahir ve batın ilimleri yaymakla meşguldü. Sultan Alâeddin, ona öyle bağlandı ki Bahâeddîn'in hastalağında adak diliyor, dua edip söz veriyor ve "Mevlânâ iyileşirse padişahlığı ona bırakacağım" diyordu. Mevlânâ da "Bu adam doğru diyorsa, kesin olarak bizim göç zamanımız gelmiştir" buyuruyordu. Daha sonra Bahâeddîn Konya da hastalık yatağına düştü ve orada vefat etti. Konya halkı onun vefatından dolayı büyük üzüntü içine düştü. Benzer şekilde Sultan Alâeddin de yedi gün tahta oturdu ve yas tuttu. Ayrıca Mescid-i Câmî'de (Alaeddin Camii) bir hafta sofrayı kurdu ve yoksullara mallar dağıttı⁶. Bunların yanında Bahâeddîn Veled 18 Rebîü'l-Âhir 628/23 Şubat 1231'de vefat ettiği zaman Mevlânâ Celâleddin onun resmî görevlerini üzerine almakla görevlendirildi⁷.

Mevlânâ Celâleddin'in Selçuklu Hükümdarları ile olan ilişkileri

Mevlânâ'nın; sağlığında bir tarikat kurmadığı ve bir şeyh gibi davranmadığı halde, Konya'da dönemin devlet adamlarından büyük sevgi ve saygı gördüğü bilinmektedir⁸. Milletler ve coğrafyalar aşarak yeni bir ülkeye gelen Mevlânâ'nın da başta sultanın bizzat kendisi olmak üzere zamanın Selçuklu yöneticileriyle çok yakın münasebetlerde bulunduğu, hatta bunlardan bazılarının ona mürit olduğu bilinmektedir. Esasen Anadolu'ya dışardan henüz gelmiş bu topraklar üzerinde kesin olarak yerleşmek isteyen ve kendine taraftar bulmak zorunda olan bir müridin, kendine en büyük desteği zamanın siyasî iktidarında araması, onun onu arkasına almak istemesi kadar tabii bir şey olamazdı. Bu karşılıklı ilişki daha Mevlânâ'nın babası zamanında başladı. Ahmet Eflâki'nin Menâkibu'l-Arifin'i, Mevlânâ'nın, devrin ileri gelen yöneticilerine yazdığı mektuplarını ve onun Selçuklu otoriteleriyle olan ilişkisini, bize oldukça canlı bir şekilde nakleder. Moğolların Anadolu'ya hakim olmasından sonra da Mevlânâ'nın bu kesimlerle olan yakın ilişkisi devam etmiştir. Tıpkı Anadolu Selçuklu sultanları ve diğer yönetici çevreleri gibi, Moğol yüksek idarecileri de, bu büyük sûfinin gerek bürokrasi, gerek esnaf ve her kesimden halk arasında ne

padîşahı tahrike çalıştıkları ifade edilmiştir. Hârezmşâh'ın da bu durum karşısında, "Hazret-i Sultânü'l-ulemâ Belh'i kabul etsin ve bizim başka bir iklim'e gitmemize izin versin. Zira bir ülkeye iki padişah sığmaz" diye bir elçi gönderdiği ve bu durum karşısında Bahâeddîn'in, "Dünya mülkünün değeri yoktur, biz sefer edeceğiz" şeklinde cevap verdiği belirtilmiştir. Bir müddet sonra da Bahâeddîn'in Belh'ten Bağdat'a gittiği ve orada Şeyh Şihâbeddin-i Suhreverdî ile görüşerek Kûfe yolundan Kâbe'ye gittiği ve Kâbe'yi ziyaretten sonra da Dimaşk'a vardığı belirtilmiştir. Bkz. Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **Menâkib al-Ârifin**, c. I, Yay. Tahsin Yazıcı, Ankara 1976, s. 11-12-13; Ahmet Eflâki, **Âriflerin Menâkabeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, c.I, İstanbul 2001, s. 170-171-172; Celâleddîn-i Humâî, "Velednâme'ye Göre Mevlânâ'nın, Ailesinin ve Dostlarının Hayat Hikâyeleri", **Mevlânâ Araştırmaları-1**, Ankara 2007. Bahâeddîn Veled'in hangi sebeple Belh'ten ayrıldığı hakkındaki sebepleri geniş bir şekilde ele almak konumuzun amacını aşacağından bu konudaki daha geniş bilgi için bkz.; Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1984, s. 217; Helmuth Ritter, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Çevresi", Çev. Rüstem Orhan, **Mevlânâ Araştırmaları -1-**, Ankara 2007, s. 30.

¹Celâleddîn-i Humâî, **a. g. m.**, s. 10.

²William C. Chittick, "Rûmî ve Mevlevilik", Çev. Safi Arpağuş, **Tasavuf Mevlânâ Özel sayısı**, Ankara 2005, s. 709.

³Celâleddîn-i Humâî, **a. g. m.**, s. 13.

⁴Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1984, s. 217.

⁵William C. Chittick, **a. g. m.**, s. 710.

⁶Celâleddîn-i Humâî, **a. g. m.**, s. 11.

⁷William C. Chittick, **a. g. m.**, s. 710.

⁸Nazif Öztürk, "Mevlânâ ve Mevlevilik'in Türk Toplum Hayatındaki Yeri ve Önemi", **Mevlânâ Araştırmaları -1-**, Ankara 2007, s. 293.

ölçüde etkin ve yaygın bir nüfuza sahip bulunduğunu biliyorlar ve ona göre davranıyorlardı¹. “Bilginlerin kötüsü, beyleri ziyaret eden bilgindir; beylerin hayırlısı da bilginleri ziyaret eden bey. Ne güzel beydir yoksulun kapısındaki bey; ne kötü yoksuldur beyin kapısındaki yoksul” diye düşünen Mevlânâ hükümdar ve emirlerle olan ilişkisinde bu sözleri yaşamında uygulamıştır².

Selçuklu Sultanın Türkiye'yi bir emniyet ve medeniyet ülkesi haline getirmesi, Moğollar önünde kaçan Türkmen göçebelere gibi, ilim ve sanat sahiplerini de bu memlekete çekiyordu. Bu münasebetle Horasan'dan kalkıp birçok memlekette seyahat eden Mevlânâ Celâleddin'in ailesi de Sultan Alâeddin Keykubâd'ın daveti ile Konya da yerleşmiş; bu sayede Mevlânâ Celâleddin ve Mevlevîlik Türk kültür ve sanatında asırlarca süren büyük hizmetler görebilmiş; onların zâviyeleri Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde birer kültür, medeniyet ve mefkûre ocağı olmuştur. Keykubâd saltanatı sırasında âlimlere, meşayihlere çok hürmet ediyor; dualarını almakta kusur etmiyor; mühim zamanlarda evliyâ türbelerini de ziyâret ederek zafer için hacet diliyordu. Bahâeddin Veled'in Karaman'dan Konya'ya getirilmesi, sultanla münasebetleri ve ölümünden sonra da onun ruhaniyetine bağlılığı hakkında Mevlevî kaynaklarında mevcut fıkralar bunu teyid eder³. Nitekim 1230 yılında Sultan Alâeddin Keykubâd Celâleddin Hârizmşah'a karşı kazandığı zaferi, Mevlevî kaynakları sultanın sefere çıkarken Bahaeddin Veled'in (Mevlânâ'nın babası) türbesine gidip dua ettiğini ve bu sayede zafer kazandığını söylerler⁴. Aynı şekilde Celâleddin Karatay da Sultanın bu özelliğine vurgu yapmaktadır o, taşt (leğen) emîri sıfatıyla: "on sekiz sene sultanın hizmetinde buldum; onun gecenin üçte birden fazlasını uyku yatağında geçirdiğini hatırlamıyorum bilâkis onu geceleri Kur'an okumak, namaz kılmak ve dua etmekle ve çalışmakla meşgul görürdüm" der. Keykubâd zamanında islâm hukuku alimlerinin çok yüksek bir derecede olduğu, mühim sefer ve savaşlarında geceleri zafer için dualar yaptığı, evliyâ türbelerini ziyâret edip dileklerde bulunduğu söylenmiştir⁵. Selçuklu Sultanının bu özelliğinden dolayı Onun zamanında pek çok Türkmen şeyhi Anadolu'ya gelmiş ve bu sultandan himaye ve iltifat görmüştür. Ancak daha sonraları bu durumun değiştiğini görüyoruz. Nitekim II. Gıyâsü'd-Din İran unsuruna dayanmış ve Mevlânâ, Şems-i Tebrizi ile Burhanü'd-Din-i Muhakkik gibi Türkmen şeyhlere karşı olan meşayihî himaye etmeğe başladığı görülmüştür⁶.

Diğer taraftan Mevlânâ sadece Selçuklu hükümdarları ile değil aynı zamanda onların aileleri ile de dostluklarda bulunmuştur. Nitekim Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhüsrev Gürcü kraliçesi Rasudan'ın kızı ile evlenmesinden sonra Selçuklu Türkiye'sinde Gürcü Hatun adı ile tanınan bu Melike daha sonra Müslüman olmuştur. Gürcü Hatun'un iyi bir Müslüman olduğunu, âlim ve dervişlerle, hususiyile Mevlânâ Celâleddin ile dostane münasebetlerde bulunduğunu görüyoruz⁷. Bu Hatun aynı zamanda Mevlânâ'nın müridesi olup Mevlânâ'nın Hanımı ile de iyi ilişkiler içerisinde idi⁸. Mevlânâ'nın türbesinin yapılmasında da bu hatun'un katkısı olmuştur⁹. Gürcü Hatun Kayseri'ye gitmek istediğinde Mevlânâ'nın ayrılığına dayanamayacağını düşünerek onun bir resmini yaptırmak istemiştir. Sultan bu hatununu kıramadığı için Aynuddevle-i Rumî adındaki ressama Mevlânâ'nın resmini bir kağıda çizmesi için ona hediyeler vermiştir. Ayrıca yollarda Gürcü Hatun'a can yoldaşı olması için resmin son derece de güzel yapılmasını icab ettiğini söylemiştir¹⁰.

Aynı şekilde IV. Rükneddin'in zevcesi Gömeç Hatun da Mevlânâ'nın müritleri arasında yer almaktaydı. 1258 yılında İzzeddin Keykâvus'u görmek için Konya'ya giden Kadı Kemâleddin-i Kâbi bir

¹Nazif Öztürk, *a. g. m.*, s. 300.

²Mevlânâ Celâleddin, *Fîhi Mâ-Fîh*, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1959, s. 1.

³Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, s. 28; Terc. s. c. I, s. 188; Osman Turan *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993, s. 393.

⁴Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c. I, s. 49-50-51-52; Terc., c.I, s. 213-214-215-216-217; Osman Turan, *Türkiye*, s. 370.

⁵İbn-i Bibi, *El-Evamirü'l-Alaiyye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyye*, Hazırlayan Adnan Sadık Erzi, Tıpkıbasım, Ankara 1956, s.226-227; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'iyye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyye (Selçukname)*, Çev. Mürsel Öztürk, c. I, Ankara 1996, s. 244-245; Osman Turan, *Türkiye*, s. 393.

⁶Mikâil Bayram, *Destursuz Bağdan Üzüm Yiyenler*, Konya 2004, s. 49- 50.

⁷İbn-i Bibi, *a. g. e.*, s. 483; Terc. c. II, s. 36; Osman Turan, *Türkiye*, s. 415.

⁸Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, 263; Terc., c.I, s. 458-459.

⁹Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.II, s. 792.

¹⁰Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, 425; Terc. c. I, s. 648.

vesile ile Mevlânâ'yı ziyaret etmiş ve onun müridi olmak için Mevlânâ'ya semâ vermek istemiş ancak bu esnada ikram olarak verilmek istenen şeker az gelince Kemâleddin-i Kâbi Sultanın zevcesi Tokath Gömaç Hatundan yardım alarak bu isteğini yerine getirebilmiştir¹.

Selçuklu sultanlarından II. İzzeddin Keykâvus da Mevlânâ'ya büyük saygı göstermiştir². Hatta elçiler göndererek Mevlânâyı Antalya'ya çağırmıştır. Ancak Mevlânâ Konya dan ayrılmayacağını bildirmiştir³. Ayrıca Sultanın da Tokat'a gitmesini tavsiye etmiştir⁴. Mevlânâ, II. İzzeddin Keykâvus'a gönderdiği bir mektupta Çelebi Hüsameddin'in adamlarını valinin incittiğini, onlara zulmettiğini bu durumun sınırı aştığı için yardımına başvurduğunu belirterek valinin bu zulmüne engel olmasını istemiştir⁵. Yine Mevlânâ'nın, II. İzzeddin Keykâvus'a gönderdiği diğer bir mektubunda padişahı ziyaret etmediği için bazı engellerden dolayı mazur görülmesini istemektedir⁶.

1266/664 senesinde Moğollar tarafından öldürülen Sultan IV. Kılıç Arslan Mevlânâ Celâleddin ve Türkmen babaları ile sıkı münasebetlerde bulunuyordu. Sarayında Mevlânâ'ya ve devlet adamlarına ziyafetler verir; sohbetler tertip ederdi⁷. Bir seferinde Türkmen şeyhi Buzağı Baba veya (Azerbaycanlı) Baba Merendi'yi kendisine baba yaptığını söylemiş; buna kızan Mevlânâ Celâleddin de: "sen kendine baba buldun ise bizde bir evlad buluruz" deyip toplantıyı terk ettiğini ve bu sebeple aralarının açıldığı kaynakta belirtilmiştir⁸.

Mevlânâ Celâleddin'in Selçuklu Devlet Erkânı ile olan İlişkileri:

Muineddin Pervâne'nin dostları arasında Mevlânâ Celâleddin, şüphesiz, müstesna bir mevki alır. Onunla münasebetleri çok sıkıdır; sarayında kendisine ziyafetler, ayınlar ve sohbetler tertip eder ve ziyaretinde de kusur işlemez; irşadlarından daima faydalanırdı. Kendilerine ve müridlerine ihsanlarını eksik etmezdi. Mevlânâ Celâleddin mektuplarında Muiniddin Süleyman'a "Uluğ-Pervâne, Pervâ-i A'zam, Kutluğ uluğ Pervâne, Muineddin Pervâne beg" diye hitab eder; ona ilim adamlarına talebelere ve dervişlere yardımlarını yazardı. Mevlânâ dostlarından biri zarara uğrayarak 3000 dinâr altun borçlanıp bunu ödeme kudretinden mahrum kalınca yine Pervâne'ye yardım elini uzatmasını bildirir. Fakat Süleyman Pervâne bu meblağ işinin Divan'a (hükümet) taallük ettiği cevabını verir⁹. Bunun üzerine Mevlânâ, Hazreti Süleyman ile devlet arasındaki efsanevi münasebetleri düşünerek, şu nükteyi yapar: "Biz divân (devlet)'in Süleyman'ın hükmünde olduğumu biliyorduk; Süleyman'ın divan'ın emrinde bulunduğunu sanmıyorduk". Bu güzel teşbih ve sanat üzerine Pervâne bu parayı kendi hazinesinden ödemiştir. Mevlevî kaynakları Muineddin Süleyman devri ve şahsı hakkında çok medhiyeler söyler ve fıkralar naklederler. Gerçekten Moğolların ağır mali baskılarına, mücadele ve isyanlara rağmen Pervâne zamanında Türkiye umumi refah ve memuriyetini muhafaza ediyor; memleketin bir asırdan beri kazandığı medeniyet hamlesi ve milletler arası ticaret şartları fazla bir sarsıntıya uğramıyordu. Halil Edhem, Kayseri Şehri adlı eserinde anlattığına göre Pervâne Mevlânâ'nın babası Bahaddin Veled'in mezarı üzerine yüksek kubbeli bir türbe yapmak ister. Fakat Mevlânâ Gök kubbesinden daha yüksek olamayacağı düşüncesi ile küçük olmasını ister. Alededdin Kayser'in de bu türbeye 30.000 akça (dirhem) sarfettiği kayıtlıdır. Bununla beraber Mevlânâ türbesi dediğimiz "Kubbet ül-Hadra" (Yeşil Türbe) Selçuklular devrinde inşa edilmiş ve Osmanlılar devrinde bugünkü şeklini almıştır¹⁰.

Gerçekten Sivashlı alim Fahreddin Konya'ya gelince Mevlânâ Celâleddin, kendisini ziyaret eden bu misafire, dün gece nerede konakladığını sormuş; Fahredin de "Emir Pervâne hanında" cevabını vermiştir. Mevlânâ bu yol üzerinde bir Pervâne kervansarayı olup olmadığı sualini eklemiştir. O da: "Evet vardır. Zira

¹Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifi, **a. g. e.**, c.I, s. 180;Terc. c.I, s. 361.

²Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifi, **a. g. e.**, c.I, s. 254.

³Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifi, **a. g. e.**, c.II, s. 1020-1021.

⁴Mevlânâ Celâleddin, **Fihî Mâ-Fih**, s. 83.

⁵Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, Çev. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul 1963, s. 120-122.

⁶Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 135-136.

⁷Osman Turan, **Türkiye**, s. 531.

⁸Osman Turan, **Türk Cihân hâkimiyeti mefkûresi tarihi**, c. I-II, İstanbul 1990, s. 516.

⁹Osman Turan, **Türkiye**, s. 524.

¹⁰Osman Turan, **Türkiye**, s. 525.

Pervâne zamanında emniyet ve asayiş o kadar ileridir ki kervan hangi sahrada olursa olsun, korkusuzca konaklayabilir" demek suretiyle onun zamanında her yerin kervansaraylar kadar emniyetli olduğunu ifade etmiştir¹. Mevlânâ Celâleddin Pervâneye gönderdiği mektuplardan birinde yoksullara muhtaçlara yapmış olduğu yardımlardan dolayı parmakla gösterildiğini belirterek onun bu davranışına olan memnuniyetini belirtmiştir². Mevlânâ Pervâneye gönderdiği başka bir mektubunda ise oğlu Âlim Emîr Çelebi'ye yardım edilmesini istemiştir³.

Müsâmeretü'l-Ahbâr'da, saltanat töresinin Mu'ineddin Pervâne zamanında da, Melikşah döneminden beri Selçuklu sultanlarının bir ananesi olarak, Cuma sabahı umumî ziyafetlerin verildiği şekilde yapıldığı belirtilmektedir⁴. Hatta bu ziyafetlerin icabı olarak yemekten sonra kıymetli eşyanın yağma edilmesi ananesi Selçuklu Türkiyesin de yaşamıştır ki, bunlardan biri I. Keykâvus'un düğün ziyafetinde, diğeri de Mu'ineddin Pervâne'nin, Mevlânâ'nın da bulunduğu bir ziyafetinde vuku bulunduğu kaynaklarda kaydedilmiştir⁵.

Anlaşılabileceği gibi Mevlânâ ile Pervâne arasında, sevgi ve saygıya dayanan, son derece yakın bir dostluk vardır. Pervâne Mevlânâ'yı sık sık medresesinde ziyaret eder, ondan vaız dinler onunla dinî sohbetler yapar, kendi evinde daima Mevlânâ'nın katıldığı semâlar, ziyafetler verir. Pervânenin sarayında yapılan bu toplantılara Sultan Rüknu'd-Din Kılıç Arslan da katılmış ve Mevlânâ'nın müridi olmuştur⁶.

Eflaki bu arada bir hikayesinde, Pervâne'nin "emirlerin şeyhlere ve din adamlarına ihtiyacı olduğunu, din adamlarının da emirlere yaklaşmak için ellerinden geleni yaptıklarını" söylemiş olduğunu ifade etmek suretiyle Anadolu da ki siyasi şartların sebep olduğu mistik havayı gayet güzel ifadelendirmiştir. İbn Bibi'nin yazdığına göre, Pervâne devlet işlerinden ve Moğollar ile ilgilenmekten arta kalan zamanlarını, hep ibadetle dini bilgisini artırmakla ve şeyhlerle zâhidlerle oturup sohbet etmekle geçirmektedir. Nitekim Eflaki'nin kayıtları bize onun Mevlânâ'dan başka, daha birçok tarikat şeyhleri ve tasavuf erbebi ile münasebetlerde bulunduğunu gösteriyor⁷. Eflaki'nin eserinde de, Mu'inü'd-Din Süleyman Pervâne'nin dirayetine, adaletine, cömertliğine hayrat ve hasenatına, ülkede meydana getirmiş olduğu asayiş ve refaha dair kayıtlar buluyoruz. Pervâne'nin Mevlânâ ile olan dostane ilişkisini bize en iyi şekilde anlatan delil, hiç şüphesiz onun "Fîhi mâ fih" adlı eserini doğrudan doğruya bu emire ithaf etmiş olmasıdır. Mevlânâ bazı emirlerin hatalarından dolayı bağışlanması için de bir çaba içerisine girdiği görülmektedir. Örneğin Emir Seyfeddin'in bağışlanması dolayısıyla bu emirin oğulları ve yakınlarının teşekkürleri Mevlânâya söylenerek Pervâneye bildirilmesi arz edilmiştir⁸. Pervâne Mevlânâ'nın sohbetlerinde bulunarak ona çeşitli sorular sorarak cevabını bulamadığı sorularına cevap bulmuştur⁹. Mevlânâ ya Selçuklu teb'asına mensup bazı şahıslar baş vurarak sorunlarına çözüm bulmasına istemişlerdir. Bu tür taleplere cevap olarak Mevlânâ'nın çeşitli girişimlerde bulunduğu görülmüştür. Nitekim Mevlânâ tarafından Nizameddin adında bir şahsın suçunun bağışlanması için Pervâneye mektup gönderilmiştir¹⁰.

Mevlânâ, Pervânenin onunla görüşme isteklerine anında cevap vermediği durumlarda olmuştur. Nitekim pervânenin kendisini bazen ziyaret etmeye geldiğinde kapısında bekletmesini de onu sevmesinden dolayı olduğunu belirtmiş ve bunu da bir örnek ile izah etmiştir¹¹. Ancak Mevlânâ bazı durumlarda da Pervâne'yi yererek yanlış davranışlarından dolayı onu tenkit etmekten de kaçınmamıştır. Örneğin Pervâne'yi bir eleştirisinde onun başta Müslümanlığa kalkan olduğunu, Müslümanları çoğaltması için aklını tedbirini kullanmayı düşündüğünü ancak bu tedbir ve aklın daha sonra Müslümanların zararına yol açtığını belirtmektedir. Ardından da Pervânenin Moğollarla bir olarak Şamlılar ile Mısırlıları yok

¹Osman Turan, **Türkiye**, s. 523.

²Mevlânâ Celâleddin **Mektuplar**, Çev. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1963, s. 49.

³Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 143-144.

⁴Kerimüddin Mahmud, **Müsâmeret ül-Ahbâr**, Neşr. Osman Turan, Ankara 1999, s. 90; Terc. Mürsel Öztürk, **Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî Müsâmeret ül-Ahbâr**, Ankara 2000, s. 68.

⁵İbn-i Bibi, **a. g. e.**, s. 177; Terc. s.196; Osman Turan, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar**, Ankara 1988, s. 31.

⁶Nejat Kaymaz, **Pervâne Mu'inü'd-Din Süleyman**, Ankara 1970, s. 184.

⁷İbn-i Bibi, **a. g. e.**, s. 684, 685; Nejat Kaymaz, **a. g. e.**, s. 185.

⁸Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 28; Fuad Köprülü, **a. g. e.**, s. 230.

⁹Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fih**, s.220.

¹⁰Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 65-66.

¹¹Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fih**, s. 31.

etmek, İslâm ülkesinin mahvı için onlara yardım ettiğini söyleyerek onu tenkit etmiştir. Görüldüğü gibi Mevlânâ bu şekilde Moğollar hakkındaki gerçek düşüncelerini de ortaya koymuştur¹. Nitekim Mevlânâ'ya birisi Moğolların mallarını aldıklarını bazen de kendilerine mal bağışladıklarını belirterek bunun hükmünün ne olacağını sormuştur. Mevlânâ bu soruya Moğolların Müslümanlara verdikleri malların helal olduğunu, fakat Moğolların Müslümanların mallarını almaları onlara haram olduğunu belirtmiştir². Selçuklulardan birisi Moğolların da öldükten sonra dirileceklerine inanıyorlar, bir yargılama olacak, mutlaka bir gün soru-sual, hesap kitab olacağını söylemesi üzerine; Mevlânâ Moğolların yalan söylediğini bizde biliyoruz, diyerek onların bu davranışları ile Müslümanlarla kendilerini eş tutmaya çalıştıklarını belirtmiştir³.

Mevlânâ Selçuklu Devlet adamlarının birçoğu ile iyi münasebetler içerisinde idi. Rükneddin Kılıçarslan'ın Selçuklu tahtına geçmesi üzerine sahil vilayetlerin vali ve kumandanı olan Melik el-Savahl Bahaeddin⁴ de Mevlânâyı ziyaret eden beyler arasında bulunmaktaydı⁵. Maliye işlerinin şartlarını ve kurallarını mükemmelleştiren ve sözünün doğruluğu ile bilinen Emir Mustevfi Celâleddin de⁶ Mevlânâyı ziyaret eden beyler arasındaydı⁷. Mevlânâ Pervâne ile olan ilişkilerinde olduğu gibi bu emirlerle de yakın dostluk içerisinde bulunmaktaydı. Bu münasebetler vasıtasıyla o zor durumda olan Selçuklu teb'asına mensup şahısların sorunlarına çare aramıştır. Nizameddin adında bir şahstan istenen paranın bağışlanmasını Mustevfi Celâleddin den rica etmiştir ki Mustevfi'nin bu parayı kendi hususi parasından karşılamış olduğundan kuşku duyulmasa gerek⁸.

Mevlânânın Selçuklu emirlerini ziyaret etmesi de olağan durumlar arasındaydı. Nitekim Celâleddin Mahmud Mustevfi'nin düzenlemiş olduğu bir yemeğe Mevlânâ'da katılmıştır⁹. Bu ziyaretlerde karşılıklı yapılmaktaydı. Misal olarak Atabek Mecdeddin Pervane'nin bazı emirler ile Mevlânâyı ziyarete gittiği bilinmektedir¹⁰. Bunlardan başka IV. Rükneddin Kılıçarslan zamanında Kırşehir Beyi olan Cacaoğlu Nureddin emirlerle beraber Mevlânâyı ziyaret etmiştir¹¹. Eflaki Nureddin Cacaoğlunu Mevlânânın has müridi olduğu için över¹². Nureddin Caca, bazen dini konularda cevabını bulamadığı sorulara Mevlânâ'ya sorarak öğrenmiştir¹³. II. İzzeddin Keykâvus zamanında saltanat nâibi olan Celâleddin Karatay'ın iyi huyundan ve yardımseverliğinden dolayı Mevlânâ tarafından büyük bir saygı görmüş ve Mevlânâ ona bizim Karatayımız diye hitap etmiştir¹⁴. Bazen de ona mektup göndererek yardım istemiştir. Örneğin kuyumcu Salâhaddin'in yakınlarının almış olduğu bir bağın ödenemeyen parasının bir kısmını borç olarak kendisinin vermesini istemiştir¹⁵.

İstifâ (maliye) memuru olan, İzzeddin zamanında, saltanat nâipliğine yükselen Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde de bu makamda kalan Rum asıllı bir Müslüman olan Emineddin Mikail, Erdebili müstevfi Sa'adeddin Ebu Bekir'in kölelerinden olup ilim, felsefe ve divan işlerinde ihtisas yapmış; yüksek mevkilerde bulunduğu zamanlarda bile daima ilim ve kültürle meşgul olmuş; ilim ve kültür muhitlerinde yüksek itibar görmüştür. Bu sebeple Mevlânâ Celâleddin'in de yakın dostlarından idi. Muineddin Pervane ve devrin diğer devlet adamları ile iyi bir muhit içinde yaşıyor; Mevlânâ ile sıkı sohbet ve münasebetlerde bulunuyordu. Bu şahsiyeti dolayısı ile bu karışık zamanlarda saltanat naibi olmuş ve Konyada kalmıştı¹⁶.

¹Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fîh**, s. 4.

²Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fîh**, s. 54.

³Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fîh**, s. 55.

⁴Keîmüddin Mahmud, **Müsâmeret ül-Ahbâr**, Neşr. Osman Turan, Ankara 1999, s. 74;Terc. Mürsel Öztürk Keîmüddin Mahmud-i Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Ankara 2000, s. 53-56.

⁵Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s. 134.

⁶Keîmüddin Mahmud, **a. g. e.**, s. 97;Terc., s. 74.

⁷Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s.133

⁸Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 39.

⁹Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c. I, 565.

¹⁰Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s. 305;Terc. c.I, s. 507.

¹¹Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s. 134.

¹²Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s. 497-498.

¹³Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fîh**, s. 26.

¹⁴Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, **a. g. e.**, c. I, s. 218.

¹⁵Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 124-125.

¹⁶İbn-i Bibi, **a. g. e.**, s. 693,694; Terc. c. II, s. 207; Osman Turan, **Türkiye**, s. 561.

Mevlânâ Emir Mikail'e yazdığı bir mektubun da ona dostluk duygularını belirtiyor ve kendisini tahsile vermiş olan Tâceddin adında bir şahsa yardım edilmesini bu şekilde onun tahsilinin kolaylaşacağını bildirmiştir¹.

Mevlânâ Celâleddin mezhepler arasında bir hoşgörü olması gerektiği konusunda Selçuklu Beylerine öğütler vermiştir. Nitekim Arslandoğmuş Fahreddin Atabek'in, Konya da yaptırdığı Atâbekiyye medresesine ancak Hanefi olanların müderris olabileceği ve şafilere de bu medresede yer verilmemesini şart koşması üzerine, Mevlânâ şarta bağlı olan hayrın tam hayır olmadığını belirterek bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur². Mevlânâ Anadolu Selçuklu devleti döneminde Konya da birçok medresede müderrislik etmişti. Mesela 1244'de Pamukçular medresesinde³. Anadolu Selçuklular döneminde Konya da Ulema, "idrarat-ı vücuhat"dan istifade ederdi. Bunlardan müderrisler başta gelmekte olup, Mevlânâ da bunlardan birisi idi Mevlânâ'nın idraratı günde yarım dinar idi⁴.

Mevlânâ kendisine başvuran Selçuklu teb'asına mensup her şahsa yardımcı olmaya çalışmıştır. Onun bu davranışlarını devrin birçok kaynağında görmek mümkündür. Bu bağlamda Mevlânâ İzzeddin Keyhüsrev'in veziri olan Kadı İzzeddin'e gönderdiği bir muktup'da oğlumuz diye nitelendirdiği Fahreddin adındaki bir şahsa akrabaları arasında meydana gelen anlaşmazlıktan dolayı kendisine yardım edilmesini istemiştir⁵. Kadı İzzeddin aynı zamanda Konya'da Mevlânâ için büyük bir cami de yaptırmıştır⁶. Ayrıca o birçok yerde Mevlânâ'yı övmüştür. Bu durum Mevlânâya haber verildiği zaman o, kim bizi iyilikle anarsa dünyada adı, iyilikle anılsın demiştir⁷.

Elli yıla yakın Selçuklu Devletinin hizmetinde bulunan Sahib Fahreddin Ali, İzzeddin Keykâvus devrinde adliye işlerinde vazife almış ve daha sonra da vezir olmuştur⁸. Mevlânâ bu ünlü Selçuklu emirini "ulu, dindar huyları güzel, Tanrıdan korkar, mazlumların yardımcısı, sultanların yakını büyük emir" olarak vasıflandırmış ve ona "kardeşimiz" demiştir. Mevlânâ ondan kendisine bağlı bir grubun emir'in yardımıyla zamanında bağ ve haraç vergisi vermediğini fakat daha sonra birkaç kişi hariç yine vergi istenmeye başlandığını ve bu vergilerden bu grubun yine bağışlanmasını istemiştir⁹. Diğer bir Selçuklu devlet adamı olan Atabek Mecdeddin Muhammed Mevlânâ Celâleddin'in çok yakın dostlarından biri olduğu için Eflâkî aralarındaki münasebetlere dair bir çok rivayetler nakletmektedir. Nitekim Mevlânâ'dan ona yazılmış bulunan iki mektup da bunu teyit etmektedir. Gerçekten bu mektuplardan birinde Mevlânâ Nizameddin isminde fikaraperver bir dostunun vergi (vücûh) den uğradığı zararlar arz edilmekte, diğerinde de İlhan Abaka'yı dönüşünde gelmesi temenni olunmaktadır¹⁰.

Yine II. Giyyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden şehid olduğu tarihe kadar devlet işlerinde mühim bir rôle sahip olan Kadı İzzeddin Muhammed'in Mevlânâ ile sıkı münasebetlerine dair Eflâkî bir takım kayıtlar verdiği gibi, bizzat Mevlânâ'nın ona yazdığı mektuplar da bize kadar gelmiştir. Bahis mevzuu mektupların ikisi de Fahreddin isminde bir talebe hakkında, İzzeddin'in kadı olduğu zamanda, ölen hemşiresinden intikal eden hakların verilmesine ve bu vârisin muhtaç olduğuna dairdir¹¹. Görüldüğü gibi Mevlânâ Selçuklu emirlerinin çoğu ile iyi ilişkiler içinde bulunmakta ve bu emirlerin bazı kabiliyetlerinin de dostları arasında dile getirilmesine vesile olmuştur. Nitekim Fuad Köprülü Mevlevî kaynaklarında Celâleddin Rumî'nin yakın dostlarından olarak bazı şiirleri nakledilen Melik uludebâ (Ediplerin sultanı) Emir Bedreddin Yahya'yı zikrederki¹² bu Selçuklu emiri İzzeddin Kaykâvus ve Mü'nüddin Pervâne

¹Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 91-92.

²Şams al-Din Ahmed al-Aflakî al-Arifî, **a. g. e.**, c.I, s. 444-445;Terc. c.I, s. 670-671; Tuncer Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, Ankara 1985, s. 89.

³Tuncer Baykara, **a. g. e.**, s. 90.

⁴Tuncer Baykara, **a. g. e.**, s. 129.

⁵Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s. 112.

⁶Şams al-Din Ahmed al-Aflakî, Terc., c. I, s. 274.

⁷Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ-Fîh**, s. 174.

⁸Keîmüddin Mahmud-i Aksarayî, **a. g. e.**, s. 61 ;Terc. s. 45.

⁹Mevlânâ Celâleddin, **Mektuplar**, s.53-54.

¹⁰Osman Turan, **Resmî Vesikalar**, s. 4-5.

¹¹Osman Turan, **Resmî Vesikalar**, s. 18.

¹²Osman Turan, **Resmî Vesikalar**, s. 147.

zamanında saray hizmetinde bulunmaktaydı¹.

Mevlânâ Celâleddin'in Selçuklu Teb'ası ile Olan İlişkileri:

Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde Selçuklu ülkesinde bir yandan Moğol istilası bütün ağırlığı ile hissedilmekte diğer taraftan ise gayri Sünni grupların faaliyeti devam etmekteydi. Çünkü İslâmiyeti sathî bir şekilde kabul eden ve henüz şâmânî tesirlerinde kalan Babâiler gibi diğer Türkmenlerde dini siyasi hareketin bastırılmasına rağmen, Baba Resûl'ün tesirleri Anadolu'da devam etmekteydi². Nitekim Mevlevî kaynaklarına göre: Horasanlı Hacı Bektaş Anadolu'da zuhur eden ve taraftarlarınca Baba Resûl Allah denilen Baba Resûl'ün halifesi idi; fakat Hacı Bektaş'ın marifetle dolu ve aydın bir gönlü olduğundan ona uymamıştı. Ayrıca o, dünyanın bütün büyük ve küçüklerinin Mevlânâ hazretlerine teveccüh etmelerinden dolayı Nakıbi olan Şeyh İshak'ı birkaç müritle Mevlânâ Celâleddin ile görüşmeleri için göndermişti³. Burada Hacı Bektaş Veli'yi takdir eden Mevlevî kaynakları başka bir yerde ise onu tenkid ederler. Bununla birlikte Anadolu Selçuklularının, bu dönemde Selçuklu Devletine sorun çıkaran gayri Sünni teb'aya karşı Mevlânâ'nın bütün insanlara olan hoşgörüsünden istifade ettiği görülmektedir⁴.

Esasen Mevlânâ'nın bu hoşgörüsü Teb'anın yaşamında birçok alanda örnek oluşturmuştur. Nitekim Mevlânâ âyinlerde musiki ve semâ'a cevâz verdiği ve fiilen cezbe ile raks ettiği gibi resme de alaka göstermiş; müritleri arasında Ayn-üd-devle onun ayakta yirmi kadar resmini yapmıştı. Diğer Türk ve Rum ressamaları da onun resimlerini yapıp müritlerine dağıtmışlardır. Bu dönemde resim evlerde, hamamlarda ve çeşitli ev eşyası üzerinde de bulunuyordu⁵.

Mevlânâ bu şekilde Selçuklu teb'asının her kesimine etki ederek onlar ile yakın ilişki içinde bulunmaktaydı. Nitekim Mevlânâ'nın yakın dostlarından olan Selçuklu devri meşhur doktorlarından Tabib Ekmeleddin hakkında Eflâkî'de bir hayli malumat vardır⁶. Ekmeleddin de Mevlânâ'ya aşık olduğunu yalnız onun yüzünü görmek istediğini, Mevlânâ ile uzlaştığını, onun Cemâliyle huzura kavuştuğunu söyleyerek Mevlânâ'ya olan bağlılığını belirterek onunla olan yakın dostluğunu dile getirmiştir⁷.

Mevlânâ'nın Selçuklu hatunları arasında olduğu gibi teb'a arasında da birçok müride si bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Mevlânâ ya son derece bağlı olan Konyalı Fahrün-nisâ çoğu zaman Mevlânâ'yı ziyaret eder, Mevlânâ da onu ziyaret etmeye giderdi⁸. Tokat'a yerleşen ve pek çok müridi olan Konyalı halife Hoş Likaa⁹ ile Mevlânâ ve dostlarına bir semâ meclisi düzenlemek için kefenliğini satmaya teşebbüs eden Nizam Hatun da Mevlânâ'nın mürideleri arasında yer almaktaydı¹⁰.

Mevlânâ Selçuklu teb'ası içinde yer alan gayri Müslimlerle de yakın diyalog içerisinde bulunmuştur. O dönemde Konya da yaşayan Rumlar Müslümanlar ile özellikle Mevlânâ ile girmiş oldukları münasebetlerdeki davranışları onların ayrı dinden de olsalar dahi bir arada yaşama tecrübesinin en güzel örneğini ortaya koymuştur¹¹. Nitekim Mevlânâ Celâleddin Rumca biliyor ve birkaç Rumca şiir de yazmış bulunuyordu. Mevlânâ'nın Rum müridleri ve Rumlar arasındaki şöhreti dolayısıyla onlar da "Mevlânâ" karşılığı kendilerine "Efendi", kızı Melike Hatun'a da "Efendi Pula" (yani Efendi-zâde) diye hitap ediyorlar ve Mevlevilerde bazen bu hitapları kullanıyorlardı. Türkçe'de ulema sınıfına tahsis edilen bu kelime, ilk defa XIII. asır Konyasında, İsfendiyar ve Osmanlı beyliklerinde ulema ve hanedan mensupları için kullanılmıştır. Buna mukabil Anadolu Rum ve Ermenileri o derece Türk kültürü tesirlerinde

¹Osman Turan, *Resmî Vesikalar*, s. 148.

²Osman Turan, *Türkiye*, s. 425-426.

³Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, s. 381-382; Terc. s. 598-599.

⁴Osman Turan, *Türkiye*, s. 425-426.

⁵Osman Turan, *Türk Cihân hâkimiyeti*, s. 518.

⁶Osman Turan, *Resmî Vesikalar*, s. 151.

⁷Mevlânâ Celâleddin, *Fihî Mâ-Fih*, s.180; Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, s.122; Terc. c.I, s. 296; Tuncer Baykara, *a. g. e.*, s. 93

⁸Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.I, s. 288; Terc., c. I, s. 486-487.

⁹Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.II, s. 873- 928; Terc., II, s. 468-524

¹⁰Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Arifî, *a. g. e.*, c.II, s. 601.

¹¹Mehmet Şeker, *Anadolu'da Birarada Yaşama Tecrübesi*, Ankara 2002, s. 65.

kalmışlardır, ki bazı bölgelerde bunlar yalnız konuşma dillerini unutmamışlar; aynı zamanda kilisede bile ibadetlerini Türkçe yapmışlardır¹.

Konyada Mevlana Celaleddin'in resimlerini yapıp dostlarına hediye eden Ayn üd-devle ve Kaloyan gibi "ikinci Mani" sayılan Rum resamları Selçuklu devletinde sanatlarını icra etmede çok rahat bir ortam içerisinde bulunmaktaydılar. Bu ressamlar arasında Alâaddin Thrayanos Mevlana'nın müridleri arasında yer alarak islamiyeti kabul etmiştir². Bu dönemde Konya şehri civarında Rumların manastırları bulunmaktaydı. Bunlardan Sille yakınlarındaki Deyr-i Eflâtun ünlü olup, Mevlânâ'da zaman zaman orayı ziyaret ederek gayri müslimlerle olan münasebetlerini en iyi şekilde sürdürmeye çalışmaktaydı³.

Mevlânâ Selçuklu teb'asının bu dönemde karşılaştığı sorunların çözümünde başvurulan bir şahsiyettir. Nitekim 1256 yılında Baycu, Anadolu'ya hareket ettiği zaman Selçuklu tahtında II. İzzeddin Keykâvus bulunmaktaydı⁴. Baycu Noyan Selçuklu ordusunu Konya Aksaray arasındaki Sultan Han'ı yakınında ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Konya'ya yöneldi ve şehrin batısındaki Kızıl Vıran da ordugah kurdu. Konya ağırca bir para ödenerek yağmalanmaktan kurtarıldı⁵.

Mevlevî kaynakları ise Konya'nın kurtuluşunu Mevlânâ Celâleddin'in kerametine atfeder. Menkıbeye göre Baycu ordusu ile Konyayı kuşattığı, bütün halkın ölüm korkuları geçirdiği ve herkesin birbiri ile helalleştiği bir zamanda Mevlanaya gelip yardımını dilerler. Mevlana Halka-be-gûş (kulağı küpeli) kapısından çıkıp Konya meydanı arkasında bir tepeye çıkar ve kuşluk namazına başlar. Yeşil elbiseli bu zatın kerâmetini gören ve haşmetinden korkan Moğollar şehre dokunmazlar; hediye edilen sayısız para ve malı alıp Konya'ya bağışlarlar; yalnız Baycu yemin ettiği için surlardan bir miktarı yıktırılır. Böylece Mevlana kurtulan Konya'ya "Evliya şehri" lakabını verir ve onun kıyâmete kadar Moğol ve düşman tecâvüzünden masum bulunduğunu söyler. Bu hikaye Moğolların dini ve sihri inanışlarına uygun olduğu gibi Baycuya götürülen altın ve mücevherat da zaten bu kumandanı tatmin etmiştir. Baycu ile ilgili menkıbe uzundur. Bu münasebetle Moğolların sihirden çok korktukları için din adamlarına dokunmaktan sakındıklarına dair pek çok misalin mevcudiyeti bu menkıbenin de rol oynadığı ihtimalini geçerli kılar⁶. Bu suretle Konyayı zapt ve muhasaradan vaz geçen Moğollar kışı Aksaray civarında, Kılıçarslan Kervansarayını yanında geçirdiler⁷. İlkbaharda ise Mugan tarafına hareket ettiler⁸.

Birçok din mezhep ve tarikat adamlarını etrafında toplamak suretiyle manevi ve içtimai nizamın kurucusu ve koruyucuları arasında yüksek mevkii bulunan büyük mutasavvıf ve mütefekkir şair Mevlânâ Celâleddin Muhammed Rumi 17 Aralık 1273 (5 Camaziyelahir 672) tarihinde ebediyete intikal etmesi ve ardından onun namazını kıldıran büyük alim Sadreddin Konevi'nin de sekiz ay sonra dünyadan ayrılması ile diğer alim ve din adamlarının da onları takip etmeleri halk arasında memleketin sahihsiz kaldığı ve halkın bunların manevi ışıklarından mahrum bulunduğu manasında anlaşılabilir ve maddi manevi nizamın çökmesi sebebi sayılmıştır⁹.

Ancak Mevlânâ vefat ettikten sonrada Selçuklu Devletindeki teb'a üzerinde etkisi devam etmiştir. Nitekim Şahzade Geyhatu, 1286 yılında ordusu ile Erzincan dan hareket ile Sivas ve Kayseri'den Aksaraya gelmiş ve ordunun bu hareketi dolayısıyla de halkın pek çoğu evlerini ve vatanlarını terk etmişti. Ancak Sahib Ata'nın Moğollara para tedariki ve Geyhatu'nun merhameti Moğol emir, hatun ve askerlerinin alış verişleri sayesinde Aksaray da tüccar ve esnaf para kazanarak büyük kazançlar elde ettiler. Mevlevî kaynaklarına göre Geyhatu Aksaray'a gelince, Konya halkının kendisini istikbale hazırlanması

¹Mehmed Fuad Köprülü, **Some Observations on the Influence of Byzantine Institutions on Ottoman Institutions**, Translated, edited, and with an introduction and postscript by Gary Laiser, Ankara 1999, s. 22; Osman Turan, **Türk Cihân hâkimiyeti**, s. 522.

²Osman Turan, **Türk Cihân hâkimiyeti**, s.518.

³Tuncer Baykara, **a. g. e.**, s. 86.

⁴Faruk Sümer, "Anadoluda Moğollar", s. 28.

⁵Faruk Sümer, "Anadoluda Moğollar", s. 30.

⁶Şams al-Din Ahmed al-Aflaki al-Anifi, **a. g. e.**, c.I, s. 258-259-260; Terc. c. I, s. 453-454-455-456; Osman Turan, **Türkiye**, s. 482; İbn-i Bibi, **a. g. e.**, s. 626; Terc. s.151; Tuncer Baykara, **a. g. e.**, s. 42.

⁷Kenîmüddin Mahmud, **a. g. e.**, s. 42; Terc. s.33; Osman Turan, **Resmî Vesikalar**, s. 70.

⁸İbn Bibi, **a. g. e.**, s. 626; Terc., c. II, s. 151.

⁹Kenîmüddin Mahmud, **a. g. e.**, s.119; Terc.92; Fuad Köprülü, **a. g. e.**, s. 229; Osman Turan, **Türkiye**, s. 555.

için bir elçi göndermiş; fakat birkaç rumûd (kabadayı) elçiyi öldürdüğünden buna kızan Moğol kumandanı ordusu ile Konya üzerine yürümüş ve bu hadise üzerine Konyalılar korkuya kapılmıştır. Rivayete göre Geyhatu, Sultan Veled ile karşılaştığı ve Mevlânâ Celaleddin'in ruhaniyetine de saygı gösterdiği için teskin olunmuş; türbeyi ziyaret etmiş ve Konyalıları da affetmiştir¹.

---

¹Osman Turan, **Türkiye**, s. 588.